

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 201. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-palladius04val-shoot-idm140034109769664/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

FORTALE OG TILLÆG
TIL
NIELS PALLADIUS'
OM DRUKKENS KAB
1556.

INDLEDNING.

I

I Aaret 1556 udgav Peder Palladius et lille Skrift imod Drukkenskab, forfattet af hans Broder Niels¹. Han indledede Skriftet med en Fortale og tilføjede to Stykker om ærligt Samsæde og om Bønders Købstadfærd². Indholdet af disse to Stykker er taget fra Visitatsbogen. Som Prøve paa Forholdet imellem dennes Text og Texten i Bogen om Drukkenskab skal et enkelt Stykke anføres:

<i>Hdskr. Bl. 115r.</i> Noch vaare de gamble, det haffde veret bedre, at de haffde veret borte for thi aar siden, . . . huilken dieffuels mand vaar det udj hans huss, huor thit motte hans Hustru nøgen op aff sin seng och ud thill Naboer, naar hand kom druchen och fuld hiem om natten . . . gud vere loffuet Di er borte. Er det iche da ilde leffuet, den steen bliffuer snart vod der huer mand spøtter paa.	<i>Om Drukkenskab, ndf. S. 215 L. 3 ff.</i> gamel vaar hand nock/ det haffde værít bedre/ at hand haffde værít bortte faar x Aar siden/ huilken en skarns mand vaar hand i sit Huss/ huor tit maatte hans Hustru nøgen op aff sin seng oc vd til Naboer/ naar hand kom drucken hiem om natten/ Gud være loffuit at hand er bortte/ det er saa ilde leffuit/ naar alle bede hannem ont/ den sten bliffuer snart vaad/ der huer mand spytter paa.
---	--

Det er dog først, naar man sammenholder hele Texten i Bogen med de tilsvarende Stykker i Visitatsbogen, at

¹ Om Niels Palladius' omstridte Forfatterskab se Carl S. Petersens udførlige Redegørelse i Kirkehist. Saml. 5. R. IV. 373 ff.

² Den Mulighed er naturligvis ikke udelukket, at det er Niels Palladius, der har foretaget Uddraget af Visitatsbogen, men sandsynligt er det ikke; og i hvert Fald bliver Texten Peders, saa der ingen Tvivl kunde være om, at de to Stykker skulde medtages i nærv. Udgave.

Fremgangsmaaden bliver klar. Texterne svarer til hinanden som følger:

OmDrukkenskab(nærv. Udg.): Visitatsbogen (Grundtvigs Udgave):
 S. 209 L. 4 — S. 209 L. 27 = S. 129 L. 25 — S. 130 L. 16 (Om Samkomme)
 S. 209 L. 28 — S. 210 L. 16 = S. 130 L. 24 — S. 131 L. 12 do.
 S. 210 L. 19 — S. 211 L. 2 = S. 86 L. 11 — S. 86 L. 30 (Om Brudeoffer)
 S. 211 L. 3 — S. 211 L. 18 = S. 85 L. 28 — S. 86 L. 10 do.
 S. 211 L. 18 — S. 212 L. 26 = S. 86 L. 30 — S. 88 L. 11 do.
 S. 212 L. 26 — S. 212 L. 35 = S. 85 L. 17 — S. 85 L. 27 do.
 S. 212 L. 36 — S. 213 L. 7 har intet tilsvarende.
 S. 213 L. 8 — S. 213 L. 15 = S. 85 L. 8 — S. 85 L. 16 (Om Brudeoffer)
 S. 213 L. 16 — S. 213 L. 21 = S. 85 L. 3 — S. 85 L. 8 do.
 S. 213 L. 22 — S. 213 L. 33 = S. 124 L. 1 — S. 124 L. 12 (Om Band)
 S. 213 L. 34 — S. 214 L. 8 = S. 88 L. 26 — S. 89 L. 3 (Om Brudeoffer)
 S. 214 L. 9 — S. 214 L. 17 har intet tilsvarende.
 S. 214 L. 17 — S. 214 L. 20 = S. 89 L. 15-17 og S. 89 L. 23 (Om Brudeoffer)
 S. 214 L. 20 — S. 214 L. 26 = S. 84 L. 30 — S. 85 L. 2 do.
 S. 214 L. 27 — S. 215 L. 2 = S. 88 L. 12 — S. 88 L. 26 do.
 S. 215 L. 2 — S. 215 L. 10 = S. 89 L. 3 — S. 89 L. 15 do.
 S. 215 L. 10 — S. 215 L. 12 tilføjet i Bogen om Drukkenskab.

Det ses heraf, at mens Undervisningen om ærligt Sam-sæde er taget lige ud af Visitatsbogens Kapitel om Samkomme, bestaar Undervisningen om Bønders Købstadfærd af Smaastykker af Kapitlerne om Brudeoffer og om Band, der sindrigt er sammenføjede til et Hele.

Texten i Bogen om Drukkenskab er — som i Bogen om Ægteskab — bedre bevaret end i det sene Haandskrift af Visitatsbogen, hvorfor dettes Text er af ringe Interesse for det trykte Skrift, mens Trykket har stor Værdi til Karakteristik af Haandskriftet og til Fastsættelse af Visitatsbogens oprindelige Text. En mere indgaaende Sammenligning vil derfor blive givet ved Udgivelsen af Visitatsbogen.

II.

Af Bogen om Drukkenskab kendes flg. Udgaver:

1. Udgaven 1556. Titelblad og Format som den ndf. facsimilerede Gengivelse. Bogen bestaar af 20 Blade, signeret A—C. Bogtrykkerens Navn er ikke angivet, men

det typografiske Udstyr viser, at Bogen er trykt hos Hans Vingaard. Det eneste bevarede Exemplar findes paa det kgl. Bibliothek.

2. Udgave 1559. Titlen er: *Aarsage/ | huor faare en Chri | sten bør at sky oc fly/ den | foraledidede Druc- | kenskab. | Nicolaus Palladi: | Prentet i Københaffn | hoss Hans Vin- | gaard 1259*¹. Bogen er ligesom 1556-Udgvnen i lille Oktavformat og bestaar af 20 Blade. Den stemmer ordret med Originaludgaven, fra hvilken Texten kun afviger ved en Mængde Trykfejl. Exemplar findes i Karen Brahes Bogsamling i Odense og i Privateje i Norge.²

3. Udgave 1610. Titlen er: *Druckenskabs | Affljus- ning/ | eller | Aarsage/ | Huorfaare en Christen | aldelis bør at sky oc fly den | foraledidede Dru- | ckenskab. | Nicol. Pallad. | (En flakt Ørn). Igennem seet/ oc paa ny | Prentet i Kiøbinghaffn/ | 1610*. Denne Udgave er et Optryk af Udgvnen 1559, fra hvilken mange Trykfejl er overført. Fortalen er i 1610-Udgvnen dateret 1559. Bogen er i Oktavformat og bestaar af 24 Blade. Trykkerens Navn er ikke angivet. Til det oprindelige Skrift er føjet to Viser om Drukenskab: den første kaldes *Druckenskabs Affljusning iblant alle rette Christne* og er underskrevet *R*; den anden kaldes: *Nok en anden Sang/ igennem seet paa Ny* og er underskrevet *R. H. R.* (∅: Rasmus Hansen Reravius). Af Udgvnen er ét Exemplar bevaret, det findes i Hjelmstjernes Samling paa d. kgl. Bibliothek.

4. Udgave 1626. Titlen er: *Druckenskabs | Affliuß- ning/ | eller | Aarsage/ | Huorfor en | Christen aldeelis bør | at sky oc fly den forma- | ledidede Drucken- | skab. | Nicol. Pallad. | Igiennem seet/ oc paa ny prentet. | I Kiøbinghaffn/ hoß | Henrich Waldkirch. | 1626*. Paa Bagsiden af Titel-

¹ Trykfejl for: 1559.

² (Hos Rektor A. E. Erichsen, Stavanger, if. Brev fra 1911).

bladet findes nogle Skriftsteder. Derefter Uddrag af: *Luther. Kircke Postill XX. Søndag Trinit. til Epist. Eph. 5 mod Enden* — og saa begynder Palladius' Fortale, der ligesom i 1610-Udgaven er dateret 1559. Udgaven slutter med de to Viser fra 1610-Udgaven, hvortil yderligere er føjet en Vise om Drukkenskab — en Oversættelse af Laurentius Petris *Een Vijsa om Dryckenskab*. Udgaven er i Duodez og bestaar af 48 Blade. Exemplar findes paa d. kgl. Bibliothek i Hjemstjernes Samling og paa Universitetsbibliotheket i Kristiania.

Foruden de her nævnte 4 gamle Udgaver findes en Nyudgave fra 1907 besørget efter Originaludgaven af Carl S. Petersen. Denne Udgave er forsynet med en udførlig Bibliografi, til hvilken jeg henviser for alle fire Udgavers Vedkommende.

Marfage/huor
faare/en Chriſten bør at
ſp of ſp den formaleddede
Duckenſkab.

Nicolaus Palladius:

Printet i Københavne
Anno 1556.

21 v

Petrus Palladius

Dette mit søye arbejde/ som ieg haffuer lagt paa den-
 ne merckelig Vnderuisning/ mod den slemme synd
 5 Druckenſkab/ at ieg lod den vdprente/ ſtendter ieg
 10 førſt alle dem ſom mand kalder Selſkaber her inden Køben-
 haffns porte/ hine rette ſlemmere oc demmere/ ſom lade dem
 daglige finde i Olfonis hus/ Førſt til Brende Vin/ om Mor-
 gen/ der neſt oppaadagen til Tydſkøl/ paa det fiſte om aff-
 tenen til Prysing/ met al den ſlemhed der henger hoſſ. Siden
 15 maa ocſaa denne bog være ſtendter alle andre vdi dette gandske
 Rige/ aff det ſamme ſelſkab/ baade i Hoffgaarde oc vden ved/
 alle dem ſom inted andet vide fra morgen oc til afften oc fra
 afften oc til morgen igen/ end ſubbe oc ſette/ oc dette paa det
 haab/ at nogle aff dem maatte end rette ſig/ aff denne vnder-
 20 uisning/ ſom er dog ſandru/ en part aff den hellig ſcrifft/ en
 21 22 part aff ret ſant forfaring/ at det || gaar io ſaa til met alle dem/
 ſom icke kunde eller ville vende paa halff veyen/ Suad ſlemhed
 Druckenſkab følger/ giſſuer end ocſaa den hiſtorie til kende/ om
 de Lacedemoner/ ſom gjorde deris Suenne Druckne/ oc naar
 20 de laa i onde maade/ ſomme beſpide oc ſomme begiorde met
 aarloſſ ſagt/ da førde de deris Sønner oc ſtag Junkere ind
 til dem/ at de kunde ſe den ſlemhed oc vemmis der ved oc faa
 ſaa vederſtygelighed til Druckenſkab. Men huad ont och ſkade/
 der kommer aff Druckenſkab/ end dog det ſtaar icke til at
 25 opregne/ dog finder mand i denne Bog/ nogle beſynderlige
 puncter der om/ paa det at mand diſſ lættere kunde lade
 ſig beuegis til at ſky oc fly Druckenſkab/
 Gud giſſue ſin naade der til
 Amen ||

Herefter følger Niels Palladius' Skrift *En vnderuisning mod Drucken-
 ſkab* Bl. A 2^v — B 5^r, og derefter Peder Palladius' S. 209—215 meddelte
 Uddrag af Visitatsbogen.

En vnderuisning oc formaning/ besyn 25 v
 derlige til Bønder saalk/ om it erligt samsæde/
 i Gilde oc Gestebud.

Naar i komme tilsammen/ at dricke en dryck øl offuer
 eders tørst/ met huer andre i Gilde oc Gestebud 5
 eller andre erlige Samsæde/ da fortaler ingen/ la-
 der huer være god faar sig/ oc ver du god faar dig. Sidder
 icke oc regner op/ fra den ene by ende oc til den anden/ som
 de wgdelige/ hine Bagtalere oc Bagaastere gøre/ nu sidder
 icke næsen i hoffuedit paa den/ som de ville haffue hende sid- 10
 dendis/ nu staar Elæderne icke skaarne om den/ som de ville
 haffue dem skaarne/ nu vide de it lack met huert Menniske/ oc
 inted met dem selffue/ men naar de see dem om/ da ere de
 selffue || aldermest besmitte oc beklicke/ fordi at den som 26
 gerne vil fortale en anden/ hand faar selffue at dricke den 15
 samme skaal tit oc offte før hand dør aff Verden. Fortaler
 ingen/ sidder helder oc stunger hellige Psalmer oc quæder gode
 viser tilsammen.

Oc naar du est da glad/ saa gaek hiem til din Hustru/ oc
 lad hende faa en god afften/ naar du haffuer hafft en god dag/ 20
 spild icke Bermen paa hende/ sæt hende icke til rette/ naar du
 kommer hiem drucken oc fuld/ det gør ingen Dannemand.
 Haffuer hun brut dig nogit emod/ huor saar hun haffuer vn-
 deruisning behoff/ da gør det naar i ere baade fastende oc
 ædruge/ oc lad end da ingen høre derpaa/ om du fant det vnd- 25
 uære/ paa det/ at du icke selffue skal komme din Hustru i no-
 gen vanære oc ont vøete.

Det haffuer gode lempe met sig/ oc icke naar du est fuld
 och drucken/ huad veed en arm fuld stymper/ huorlunde hand
 skal sette sin Hustru och Huff til rette? En Seng er hannem 30
 da best. End dog ingen skulde dricke || sig fuld oc drucken/ det 26
 er it Suine leffnit/ oc de kalde dig Peder stemmere eller Matz
 drucken paa det siste.

Soruarer Eder at i sidde icke Natten offuer oc slemme/ Thi alle natte dryck och wtlibørlig natte vegt/ som ere Sueghorff/ Suide biørn/ Julebuck/ Suggetynde/ Daaretynde vdi Brulup/ oc andet saadant er altsammen afflagt til Landsting/ 5 vnder Kongens Suerd/ huo der findis. Din seng klager icke offuer dig/ Mand pleyer at sige at fire Kaffne gøre en Dieffuel/ det er icke sanden/ Fordi at Kaffne ere Guds gode Creatur som andre Sule/ Men fire Natrassne/ som sidde och slemme natten vdooffuer met huer andre/ de haffue den femte hoss dem/ 10 som er Dieffuelen/ hand kommer dem i halss oc haar sammen/ met Suerd oc Kniffue/ saa at de gøre huer andre det forreste/ Nu græder Sustruen/ nu tyde Børnene/ nu kommer Slegt och Venner i fald/ nu haffuer du forkast al din velferdt met en skaal øl/ maat du icke skamme dig faar Gud och alle hans || 15 Engle? Huo der vil haffue den siste dryck/ hand skal haffue den første puff/ der vil icke andet vorde aff.

En anden vnderuisning oc formaning/ om Bønders Købstedferdt.

20 **K**ere Bonde/ ieg spør dig at met huad god samuittig- hed fant du och tør sidde i Ølfonis Suss i Købsted/ eller paa Landzby och slemme och demme/ ia sla saa megit i din halss/ met Harloff sagt/ at din fatige Sustru oc Børn skulle sidde hiemme oc dricke valde oc Vand derfaar igen/ Tencck huad dit hierte vil suare dig/ om du gør hende det 25 samme stel/ som du vilde haffue aff hende/ om hun vaare i din sted/ huad gelder det/ at dit hierte vinder dig offuer/ at du est en Tyff faar Gud aff Himmelen? I det at du stæler fra dig selfue/ oc forkommer det/ som din fattige || Sustru och 30 Børn skulde haffue gaat aff met dig/ er det stel oc relighed? er det Ecteskabs tro oc loffue?

Mand fand baade lee/ oc haffue en faur mund/ du fant end baade sløcke din tørst vdi Købstedden/ oc der som du wilt gøre Ølfonen rig/ at hun io skal faa aff dine pendinge/ da fant du tage en Leyel eller Glaske met dig/ oc Føbeden fuld hiem

til dig/ din Hustru oc Børn/ huem fant du faa i al Verden/
 dig bør helder at dricke met/ end met din Hustru oc Børn?
 Huad Huff bør dig at haffue kærere/ end det Huff/ som din
 kære Hustru oc børn ere vdi (vndertagit Guds Huff/ det skulle
 i end nu baade haffue kærst) Men det skal være der langt fra/ 5
 min kære Bønde lilde/ at du skal haffue Økonens Huff i Køb-
 steden eller paa Lansbyen/ mere kært/ end det Huff som din
 kære Hustru oc Børn ere vdi/ Betenck huad du loffuede hende
 den tid mand lagde eders hender sammen oc i bleffue thu Ecte-
 faalk/ da tilsagde du hende/ at den mindste pending du kunde 10
 || affle tilsammen/ der aff skulde halffdelen være hendis. 28 r

Det seer mand paa rømnings godz naar en mand rømmer
 fra Huff/ oc hiem/ da tager Hærskab hans Hoffuitlod eller halff
 bodslod op/ den anden halffue part/ som hører Hustruen til/
 mue de icke raacke eller røre/ saa sant som hun haffuer icke 15
 forkast sin part met/ der paa fand man io forstaa/ at halff-
 delen hører Hustruen til/ derfaar er det io tilbørligt/ at du vnder
 hende oc dine Børn met dig. Dricke du en broder dryck
 da vnd dem en Søster dryck met dig vdi Jesu naffn/ saa est
 du hiemme til dit egit/ saa haffuer du dit Hoffuit helt/ saa 20
 haffuer ingen slagit dig ihiel i Økonens Huff/ oc du haffuer
 ingen slagit ihiel/ saa er icke dine Heste skende met din Vogn/
 saa er dine arme oc ben hele paa dig/ saa fant du gaa til din
 seng/ naar som du haffuer faaet en skaal øl offuer din tørst/
 Mange Dannemend lyde mig at/ oc de kende sig gaffn der vdi/ 25
 de fare til Købsteden en stunderom eller tho/ oc saa hiem igen
 til deris || bo oc bygge/ at vare paa deris biering/ oc sette dem 28 s
 icke nu lenger til Slemmedryck/ som en haab Ølkrager (Nale-
 krager skulde ieg sige) at det løber igennem dem/ huad de for-
 huerffue, saa at de kunde gøre huercken Kongens eller Hof- 30
 bondens steppe fyldest/ Men nødis til at flytte oc slacke om-
 fring/ saa lenge aff it Guds/ paa it andet at de bliffue til
 staackarle/ naar dem glipper da alting/ da glipper dem icke staa-
 dergang paa det siste.

En Ølkaar veed huer mand at tale om/ som icke megit 25

duet/ som mand fand her faare læse i denne Bog om Dru-
ckenfab/ besynderlige i den femte artikkel.

Som den Ølidaare der sad i Kruen/ oc hagde sin Sogne-
prest paa genge/ som saadant skarns faaldt pleye at haffue/
5 oc sagde/ Jeg tror at det er Kemmens løgn vor Sogneprest
predicker faar oss/ i det hand siger/ at Mand oc Quinde ere
it lifff tilfammen/ Som buds tremmen vaare min Hustru oc
Jeg it lifff tilfammen/ da finge hun saa vel som ieg/ aff dette
11 gode Tyskøl/ Jeg || sidder her oc slaar i mig/ oc hun sidder
10 hiemme oc tørster ind til hun faar aff Bermen.

Ah den Tiuff/ der maatte haffue tagit nogit hiem met sig
til hende/ da haffde hun end faait nogit der aff met hannem/
O du Orme Frop/ du faar end alligeuel nock/ der skulle allige-
uel Taadzer oc Padder frybe ind at munden oc vd aff Næsen
15 oc Øyen paa dig/ oc æde vd igen det som du saa stemmer i
din hals.

Oc saa vil det gaa dig (vden du retter oc bedrer dig) at
naar din Hustru oc børn gaa ind i Himmerigs Rige paa Dom-
medag oc bliffue salige ved Troen/ som de haffue beuist met
20 deris taalmodige Valbedryck oc Vandryck/ da faa de at see
der paa/ huorlunde at du skalt nedstiidis vdi Hellsfuede/ oc
Dieffuelen skal der skenck i faar dig/ Hellsfuedis Tid til euig
tid/ faar din foraledidet stemmen och demmen.

Du maat icke saa bære dig at/ vent om igen/ ræt dig/ at
25 det skeer icke mere/ betendt huad du est din Hustru oc Børn
10 plicitig/ om || du vilt være oc kaldis en Dannemand/ thi dig
bør at skicke dig saa emod din Hustru oc leffue saa met hende/
som met it skøbeligt far/ om hun fand icke end aldelis være
efter dit sind oc villie/ som du gerne vilde/ at du skalt icke der-
30 faare strax bliffue som en Løffue eller Dieffuel vdi dit Huse/
met hug och slag/ men at du vær offuer met hende/ Thi diss
bedre du far met hende/ diss bedre haffuer du hende/ hun er
dit kød oc blod/ oc skal end besidde Himmerigs Rige met dig
(om du icke forkaster din part) Mand skal io holde aff det
35 Flædebon/ som han haffuer nest sig.

Her maatte du sige/ du straffer mig fast/ oc ieg hører min

Sustru ingen straff faa/ Ja min Ven/ Kunde du betencke hendis sag ræt/ da er hun ydermere straffit aff Gud/ for vaare Sorelders Synd/ saa at hendis gandske leffnit/ er mere en strøbelighed och siugdom end sørlighed och farsphed/ Ja hun skal tidere gaa i døden end du skal/ oc megit ont lide &c. 5
 Forhaabendis at hun hører io || Guds Ord/ oc end besynder- 12
 lige tage disse ord til hierte.

Du Danne Quinde vilt io saa stille dit hierte/ mund och gerninger emod din fære hosbonde/ ath du skulde langt helder være død oc ligge i feregaarden/ end du skulde fortørne din 10
 hosbonde/ met it ord/ aff vitterligt mod/ saa langt skal det være der fra/ at du skal staa hannem vdi Næsen som sinnep/ eller være hannem whørig och wlydig faar/ det gør ingen danne Quinde/ Scriften siger/ at du skal tide din hosbonde oc være hannem hørrig oc lydig. 15

Saa hørre i nu baade tit oc offte/ at Eders hierter skulle brende vdi en Ræt Ectestabs Tro/ ind til huer Eders døde dag at i haffue it huff/ it bord/ en seng tilfammen/ æde oc dricke/ Lee oc græde/ lide ont oc gaat tilfammen/ løffte oc lette huer anden/ huilken der ligger 20
 paa sin sotte seng/taget nu vaare paa/som eder ligger mact paa.||
 Først paa det/ at eders Sogneprest faar icke Bands sag 12
 met eder/ om i søre it wsticckeligt oc wtilbørligt leffnit/ Gud til fortørnelse oc eders Nabo oc genbo til forargelse/ som de mue icke helder tie met saadant saalck/ vden de ville bliffue 25
 fordømte met dem/ oc bør dem at være Sognepresten at/ huilcke saadanne ere/ ellers er den saa god der holder som den der flaar/ oc der pleyer end tit at komme ild vdi en mands huff/ vdaff hans Nabois huff/ oc de som bo haff saadant saalck/ pleyer end vnder tiden/ at saa en benling aff huden 30
 met. Derfaare er det tid paa/ at de giffue saadanne tilfende faar Sognepresten/ paa det at Guds fortørnelse oc Mennisckens forargelse kunde borttagis.

Saar det andet skulle i vende aff saadant it wsticckeligt leff-

nit/ oc saa derfaare/ at i Kunde haffue it gaat vidnisbyrd aff
 Nabo oc genbo/ naar de bære eders lig til graffue/ Thi da vil
 det først vogne met dig for alffuere/ huorlunde dine Fleder
 haffue stait skaarne om dig her vdi Verden. It Menniske ||
 c 37 5 følger efon it ord/ fra denne Verden/ huad helder det er ont
 eller gaat. Det er da ilde leffuit/ naar de flappe effter met
 Skullen/ och dine Naboer och genboer staa hoff din graff oc
 ere glade/ at de ere bleffne vdaff met dig.

Saar det tredie Skulle i rette och bedre Eders leffnet/ paa
 10 det/ i Skulle icke komme i liffs och siels fare. Thi Gud lader
 ingelunde saadant være wstraffit/ vden der raadis bod paa/
 icke aleniste emod din Hustru/ Børn/ Naboer oc neste/ met it
 Christeligt leffnit oc omgengelse/ Men aldermest emod Gud
 selfue och Eders Siælesørgere/ met Eders Gudfrøctighed/
 15 at søge til Kircke/ høre Guds ord/ gaa til Sacramentit/ loffue
 och tæke Gud/ holde Eders Børn til det samme/ som gode
 Christne bør at gøre/ paa det dine wskyldige Børn skulle icke
 nyde dig ont at/ och høre dig ved deris Brød/ naar du est død
 oc ligger i Jorden/ Thi Sønen drager gerne sin faders Sko
 c 37 20 paa/ Leffuer for di Gudfrøctelige oc erlige/ Gud til ære || oc
 eders Børn til it gaat exempel oc efftersiun/ saa at Eders
 hjerter skulle brende vdi en stadig tro til Jesum Christum al
 den stund i leffue i Verden/ saa at i haffue en tro/ en Daab/
 en Gud/ en Selligaand/ en Kircke/ en Predikestol/ Sunt oc
 25 Altere/ en Sogneprest och Sogndegn til haabe/ at huer mand
 fand sige eder at være thu gode Christne saalck tillsammans/
 først i Troen til Gud/ saa i en Ecteskabs tro til din Hustru
 oc der til met i tro oc loffue til Nabo och genbo/ at du ingen
 liuer paa/ ingen stielet fra/ ingen gøre andet skel/ end som du
 30 vilt haffue aff dem/ at naar de legge dig da ned i Jorden/ da
 staa dine Naboer hoff din graff oc græde saa bitterlige/ oc
 saa amodelige for dig/ och sig til huer andre/ O Herre Gud
 naade oss/ at wi miste saadanne Naboer/ huilcke gode Naboer
 vaare de/ huor vel de forligtis/ aldrig hørde saalck nogit vid-
 35 under aff dem/ gode magsomme Naboer/ de lonte oss/ de bor-
 gede oss. Gud giffue at de maatte haffue leffuit met oss/ wi

faar icke saa gode Naboer igen || som de vaare. Er det icke vel 4
 leffuit? Monne en Gidaare faa saadant it vidnisbyrd? Monne
 mand icke helder faa at høre effter hans død/ gamel vaar hand
 nock/ det haffde været bedre/ at hand haffde været bortte faar
 p Nar siden/ huilcken en Karns mand vaar hand i sit Hus/ 5
 huor tit maatte hans Sustru nøgen op aff sin seng oc vd til
 Naboer/ naar hand kom drucken hiem om natten/ Gud være
 loffuit at hand er bortte/ det er saa ilde leffuit/ naar alle bede
 hannem ont/ den sten bliffuer snart vaad/ der huer mand spyt-
 ter paa. Derfaar stikker saa eders leffnit/ at i Funde 10
 altid haffue it gaat vidnisbyrd/ der til giffue
 eder Gud sin naade ved Jesum
 Christum Amen ||

NOTER.

S. 208 L. 18 f. *den historie om de Lacedemoner*, se Plutarch, Lykurgos Kap. 28.

S. 210 L. 2 f. *Hveghors, Hvidbjørn, Julebuk, Huggetønde* og *Daaretønde* var forskellige Lege, der udartede i den Grad, at de som Stedet viser blev forbudt under Trusel af Dødsstraf. Se Troels-Lund, Dagligt Liv, III. Folkeudg. VII. 73 ff.¹

S. 210 L. 16. *pust* = Ørefigen; Ordsproget svarer til Peder Laale Nr. 451.

S. 210 L. 31. Svarer til Peder Laale Nr. 360.

S. 211 L. 22. *skende* = løbe løbsk. Kalkar III, 778.

S. 211 L. 26. *stunderom* = en Times tid. Kalkar IV, 182.

S. 212 L. 4. *have paa gænge* = tale ilde om. Kalkar II, 14.

S. 212 L. 7. *Som buds tremmen*, Ed; *buds* — jf. tysk (og ældre dansk) *potz*; *tremmen* = djævel. Kalkar I, 295, III, 505, IV, 440.

S. 212 L. 34 f. Dette ordsprog er mig ikke bekendt andetstedsfra.

S. 213 L. 11. *aff vitterligt mod* = med Vilje.

S. 213 L. 14. *tide* d. v. s. *tyde* = ære; Kalkar IV, 503.

S. 213 L. 27. Ordsproget findes: Peder Laale Nr. 322 B.

S. 213 L. 30. *benling*, den Del af Huden, som sidder lige over en Knogle. Kalkar I, 154 ff. „faa en Rem af Huden“, P. Syv II, 231 = faa Del af Skaden.

S. 214 L. 18. *høre dig ved deris Brød*, d. v. s. høre dig (ilde) omtalt i deres Gerning.

S. 214 L. 34. *vidunder* (af) = Skandale (om).

S. 215 L. 9. Ordsproget findes: Peder Laale Nr. 402 og 782.

TEXTRETTELSER.

S. 207 L. 2 er Trykfejlen *faare* for *faare* bevareret, da Titelbladet er facsimileret.

- 211 - 5. *der langt fra* Orig. *det langt fra*

- 211 - 11. *tilsammen/* — *tilsammen*

- 211 - 17. *derfaar* — *derfaar*

- 212 - 24. *om igen* — *om ingen*

- 213 - 20. *huilcken* — *huiclken*

- 214 - 33. *Naboer/* — *Naboer*

¹ Nærmere Oplysninger vil blive givet i V. Bind i Kommentaren til Visi-
tatsbogen, til hvilken i det hele for nærv. Skrifts Vedkommende henvises.